

P. HUGOLIN SATTNER

OLJKI

KANTATA ZA SOLI, ZBOR
IN ORKESTER

KONCERT 12. MARCA 1931
GLASBENA MATICA V LJUBLJANI

P. HUGOLIN SATTNER

O. F. M.

1851—1931

GLASBENA MATICA V LJUBLJANI

V ČETRTEK DNE 12. MARCA 1931

SLAVNOSTNI
K O N C E R T

V PROSLAVO 80LETNICE

SKLADATELJA

P. HUGOLINA SATTNERJA

ZAČETEK OB 20. URI

VELIKA UNIONSKA DVORANA

S P O R E D

- 1.) Lud. van Beethoven: Leonora, ouvertura št. 3. op. 72.
- 2.) Slavnostni govor.
- 3.) P. Hugolin Sattner: Oljki. Kantata za soli, zbor in orkester.

DIRIGENT: RAVNATELJ MIRKO POLIČ.

Sodelujejo: *Dr. p. Guido Rant* (govor); *Vera Majdičeva* (sopran); *Ljudmila Vedralova* (mezzosopran); *Josip Križaj* (bas); *Operni orkester, Orkestralno društvo in Pevski zbor Glasbene Matice* v Ljubljani.

O L J K I

Drevo, rastoče v vinskem bregu,
Lepo zeleno v bélem snegu,
Oj drago oljkovo drevo,
Pozdravljam Te srčno, srčno!
Ko travnat ôtok u puščavi
Prijazno tukaj zeleniš;
Vojak ponôsen se mi zdiš
Stoječ po bitvi na planjavi:
Le njega bojni grom ni strl,
Tovariše je vse podrl.
Čemú je tebi smrtna síla
Življenja moč in kras pustíla?
Da živ nagroben spomeník
Iz mrtvih tal štrliš navpík?
Nikakor! Márveč to zelenje
Oznanja novo nam življenje,
Ko spet se bo pomladil svet,
Ko nov razvil se bo nam cvet.
Na té iz golih tam grmičev
Zletava roj nam zvestih ptičev,
In glásno v vejah žvrgolí
Meneč, da svet se vže mladí.
In, oj, kakó mudí radó
Na tebi moje se oko! —
Prijazno oljkovo drevo,
Pomník nekdanjih dni cvetočih,
Prorók krasnejših dní bodočih,
Pozdravljam te,
Proslavljam te!
Ti v rane vlivaž nam zdravila,
Svetostna nam rodiš mazila,
Oživljaš nam telesno moč,
Proganjaš z lučjo temno noč. —
Proslavljam te! —
Miru podoba ljuba ti
Ljudem si vže iz davnih dní.
Naš rod se ves je bil pokvaril,
In modri Bog se je kesal,
Da je človeško bitje vstvaril.

Zato pa vse ljudi končal
V pregroznem, splošnem je potôpu,
Zanesel malemu je trôpu.
Ves rešeni človeški rod
Tedaj en sam je nôsil brod,
Kdo vé, če ta vbeži pokôpu?
Nad njim mračno, temno nebó,
In krog in krog brezdanja voda,
A rešnega nikjeri proda, —
Strašno, strašno!
Kdaj ta brezbrežna voda splahne?
Kdaj srd neba se vpokojí?
Mar Bog na veke se jezí?
O ne! Dih božji tóplo dahne
In voda gine, pada, sahne
Kakòr pred solncem sneg kopní.
In, glej, iz vóde se sušeče
Drevo priraste zeleneče,
Golobček bel se nanj spustí,
Na drévu kljuva, kljuva, pika,
In ko z drevesa odletí,
V rudečem kljunu zelení
Mu oljkova mladíka.
Kako je pač brodar vesel
Goloba z vejico vspríjél!
To vejo z oljčnega drevesa
So do človeškega rodu
Poslala vblažena nebesa
V poroštvo sprave in miru. —
Míru simbol si tudi nam! —

Glej, prišla oljčna je nedelja,
In polne srčnega veselja
Vrvijo trume v božji hram.
Odrasle zreš in otročiče
Nesoče oljkove snopiče,
Če ne, mladike oljčne vsaj,
Svetišče zdi se oljkov gaj.

Skoz ôkna solnce božje lije
V ta gaj svoj zlati žar z nebes,
A bolj še sreče solnce sije
Otrokom z lic in iz očes
Skoz senco oljkovih peres.
Pristopi starček sivolas,
In blagoslov nebeški kliče
Njegov srčnomoleči glas
Na oljčne veje in snopiče.
O, naj te oljke, kjer bi bile,
Bi blágoslov in mir delile!
Da, oljkove mladike te
Mir bodo in blagost rodile,
Ko hiše, vrte in poljé
Blagoslavlja je pokropé.
Glej po kropljenji njivo, trato,
Kako razvija njih se kras!
Kako se ziblje žito zlato,
Pod srp vže sili, sili v pas, —
In drevje to — kako bogato!
O, srečni kmetje, srečna vas!
Pa, oh, — kaj se temní nebo?
Pod njim se megle temnosive
Vale čez vrte, trate, njive
Gromeč groznó, preteč strašnó.
Pred selsko kočico kleče
Otrôci, starčki in žené,
Z boječim, solznatim očesom
K oblačnim, mračnim zro nebesom
Glasnó ihteč,
K Bogú moleč.

A hiše skrbni gospodar
Mladike oljkove sežiga,
Da vmiril grozni bi vihar:
In sveti dim se k nebu dviga,
In, glej, preteči prej oblak
Na polja vlije dež krotak. —
O, da bi ti, mladika mila,
Nevihto tudi vtolažila,
Ki burno hruje med ljudmi,
Ki v srci strastno nam besni,
Da meni vsaj bi jo vmirila!
Srcé mi pravi, da jo boš,
Če prej ne, ko me boš kropila!

Pred duhom vidim nizko sôbo,
A v sobi blede sveč svitlôbo;
Mej svečami pa spava mož,
Bled mož, ogrnjen s plaščem črnim,
Ki s trakom je našit srebrnim;
On trdno spi, nevzdramno spi,
Strudíla ga je težka hoja.
Moža pa množica ljudi
Z mladiko oljkovo kropí
Želeč mu večnega pokoja.
Oj, bratje, ko se to zgodí,
Tedaj končana pot bo môja
In konec bo težav in bôja,
Tedaj potihne za vsekdár,
Srcá mi in sveta vihar!

VODILNE MISLI O „OLJKI“

I.

Uvod je mična in prikupljiva idila. Izvaja ga orkester. Mirno leži pred nami slikovita južna pokrajina. Po holmih, zasajenih z zelenimi oljkami, se pasejo črede in pastirji piskajo na piščali; zdaj se oglasi eden s tega holma, zdaj drugi z nasprotnega, in v daljavi odmevajo jeki. Neodoljiva čarobna moč nas sili, slediti posameznim čutom skladateljevim, s katerimi vodi poslušalca tje v ono osredje, ki ga je pesnik izbral svoji pesnitvi.

Spev začenjata po kratkem uvodu sopran in alt:

„Drevo, rastóče v vinskem bregu“;

tenor in bas jima sledita in nadaljujeta. To je tako duhovito rešena zadača, da mora vsakomur, ki ima kaj čuta za muzikalične potence, ozariti že itak vzneseno besedilo. Nekdo, ki je bil čul o nameri skladateljevi, uglasbiti „Oljko“, je dejal: „Radoveden sem, kaj bo počel s prvimi verzi, ki imajo le pripovedovalni značaj.“ Danes lahko rečemo, da je skladatelj lepe Gregorčičeve stihe izpopolnil in jim vdihnil življenje, s katerim dosega jo šele popoln uspeh.

Kmalu se pridruži ves zbor in veličastno zaori pozdrav oljki ob spremljevanju orkestra.

Po končanem pozdravu se oglasi bas-solo:

*„Ko travnat ótok u puščavi
prijazno tukaj zeleniš;
vojak ponósen se mi zdiš
stojèč po bitvi na planjavi.“*

Fanfara trobent spremljajo ta spev in mu dajejo bojevit značaj. Po zmagnosnem boju je oljka simbol miru; in temu simbolu ponavlja ves zbor svoj pozdrav:

„Drevo, rastóče v vinskem bregu“ itd.

A bas-solo zaključí, premišljeva pomen oljke, ki je bojni grom ni strl, dočim je tovariše vse podrl; je-li ona zato ostala, da se zdi,

*„da živ nagroben spomeník
iz mrtvih tal štrliš navpik?“*

Ne, oljka ni nagroben spomenik!

*„Nikakor! Márveč to zelenje
oznanja novo nam življenje.“*

In to življenje nam riše allegro-stavek, poln življenja, in ne pride do miru, dokler ni naslikal pojavov novega življenja, ki ga simbolizira oljka. Sredi speva se oglasi ženski zbor, ki v preprosti naivnosti pripoveduje, da na oljko-

*„zletava roj nam zvestih ptičev,
in glásno v vejah žvrgolí,
meneč, da svet se vže mladí.“*

V III. delu allegro-stavka povzame mešani zbor prejšnjo vlogo orkestrovo, ta pa kontrapunktira spev, in rajanje se nadaljuje v nepretrganem teku, dokler se ne izpremeni v tematičen medstavek, ki konča z veličastnim pozdravom oljki.

Sedaj se predrugači situacija. Blažilen enajsttaktni uvod pripravi na sopran-solo, kateri opeva oljko:

*„oživljaš nam telesno moč,
proganjaš z lučjo temno noč“*,

t. j. slavi jo kot hrano, mazilo v svetotajstvih, krepčilo za telo, kot zdravilo in kot luč.

„Pozdravljam te, proslavljam te“ — iskren izraz spoštovanja, ki se s klarineto združi v prekrasen efekt.

A tudi tužni spomini se vsiljujejo ob pogledu na oljko.

Žal, da

*„naš rod se ves je bil pokvaril,
in modri Bog se je kesal,
da je človeško bitje ustvaril.“*

Moški zbor slika v krepkih in markantnih melodijskih potezah pokončanje človeškega rodu ob vesoljnem potopu:

*„Ves rešeni človeški rod
tedaj en sam je nôsil brod.“*

Zbor se pomiri in v resnobnih tematičnih postopih vprašuje:

„Kdo vé, če ta vbeži pokôpu?“

Alt-solo pa odgovarja:

*„O ne! Dih božji tóplo dahne,
in voda gine, pada, sahne.“*

Neizrekljiva prisrčnost je izlita v ta solospjev, ki postane posebno tedaj zanimiv, ko opisuje položaj po vesoljnem potopu:

*„... iz vóde se sušeče
drevo priraste zeleneče,
golobček bel se nanj spustí,
na drévu kljuva, kljuva, pika, ...“*

Jako spretno in zdržno, a navzlic temu razumevno je skladatelj tu uporabil slikanje z zvoki. Vse je stakativirano, kakor da se čuje, kako golobček na oljki kljuva in pika, dokler se mu ne posreči, odkrhniti oljčne vejice, katero ponese v kljunčku na brod nazaj, kot simbol sprave in miru. Zbor poje v fugiranem stavku: *„Miru simbol si tudi nam!“* V kromatičnih postopih se dviga do skrajne višine, nato se pa hipoma povrne v nižino miru in zaključí v veličastnem unisonu — soglasno prepričanje vse množice.

II.

Drugi del se prične s prazničnim orkestralnim uvodom, ki nas polagoma dovede v cerkveno ozračje, in sicer na cvetno nedeljo, ko se blagoslavlja oljke in cvetje. Mešani zbor prevzame nalogo pripovedovalca. Iz bližnje cerkve se pa čuje liturgični spev: „Hosanna filio David“, in človeku se zdi, da pristovuje liturgiji cvetne nedelje. Sopran-solo nam v vznesenem spevu opisuje podobo cerkve, ki se na cvetno nedeljo izpremeni v zelen gaj. Otroci ga oživljajo, solnce sreče jim sije z lic in iz oces. „Pueri Hebraeorum“ zadoni izpred altarja v cerkvi; kmalu zatem pa povzdigne sivolás starček svoj glas, in blagoslavlja oljke (bas-solo). Še ni končal, a že se zopet oglasi cerkveni zbor in poje:

„Sanctus, Sanctus! Češčen, ki pride v imenu Gospodovem!“ — Vse to je tako plastično in jasno, tako umevno, da se človek nehote popolnoma vmisli v obrede cvetne nedelje.

Vijolinski kvartet, ki mu v ljubeznivosti težko najdeš para, pripravlja trospev (sopran, alt, bas), opisujoč dobrine, ki jih bodo oljke rodile, ko bodo kropile hiše in vrte. Živ spev, ki preseneti s hipnim prevratom v e-dur. V največji ekstazi blagruje spev kmeta in njegovo vas; človek pričakuje za tem mirnega sklepa v trizvoku; ta pride — a je alteriran! Vmes se čujejo neobični in pomembni udarci, grozopolni glasovi. Kmalu se zmotajo motivi in glasovi v fugiran stavek, slikajoč zbesnelost prirodnih sil; čuje se grom, strele udarjajo. Basisti opisujejo strahoto naravine prikazni:

„... se megle temnosive
vale čez vrte, trate, njive,
gromč groznó, preteč strašnó.“

Zona obhaja poslušalca, da ga nehote prešine misel: Kaj bo, kaj bo?

Vendar pa ta temna slika ni na široko razpredena, ampak samo v velikih potezah obrisana. Glasovno valovanje se umiri in v veličastnih akordih opeva skladatelj božjo vsemogočnost, ki se pojavlja v prirodnih silah. Veličje se umakne rahločutju; z ihtečim glasom opisuje alt-solo, kako

„pred selsko kočico kleče
otróci, starčki in žené,
z boječim, solznatim očesom

-----
glasnó ihteč,
k Bogú moleč.“

Nebo se mora dati preprostiti, ko čuje pretresljive te vzdihne. Hišni gospodar sežiga blagoslovljeno oljko, in sveti dim se k nebu dviga in ž njim tudi glas v oktavo:

„In, glej, preteči prej oblak
na polja vlije dež krotak.“

Pevac onomatopoetično posnema šum dežja, vijoline pa jamejo drobiti, kakor da rahel, gost dež pada na zemljo —, ena kaplja podi drugo, vse hite navzdol, kakor za stavo. Kmalu pa pojenjuje dež, kapljice padajo vedno redkeje in redkeje, nazadnje le semtertje še katera. Bas v pretresljivem spevu prosi:

„O, da bi ti, mladika mila,
nevihto tudi vtolažila,
ki burno bruje med ljudmi,
-----
da meni vsaj bi jo vmirila!“

V tem spevu je izraženo hrepenenje po onem miru, ki ga svet ne more dati; da bi nam umirila dušo vsaj večnost!

„Srcé mi pravi, da jo boš,
če prej ne, ko me boš kropila!“

Akordi padajo v četrtnkah, kakor da oljčna vejica siplje blagoslovljeno vodo na mrliča. Pretresljiv je sklep drugega dela, ki se v alteriranih, globokih akordih bliža koncu in izzveni v najnežnejši pianissimo.

III.

Končana je pot; pesnik leži na mrtvaškem odru in orkester mu svira resnobno žalostno koračnico (marcia funebre). Ta del skladbe je dovršen, zajet iz najglobljih predalov pesniško navdahnjenega in čutečega srca. V srednjem delu tolažljiv, v tretjem se zopet povrača v trpko resnobo, in solist poje s presledki:

*„Pred duhom — vidim — nizko sôbo,
a v sobi — blede sveč svitlôbo;
mej svečami pa spava mož —
bled mož — — — — —
strudila ga je težka boja.“*

Žalostinki sledi mešan zbor, želeč možu večnega pokoja, nazadnje celó z liturgičnim besedilom: „Lux aeterna“. — Grobna tišina nastane, vijoline se dele, pavka votlo udarja, fagota se gibljeta v grozopolnih vzporednih kvintah, odjek mučene duše, vtopljene v bridkost in žalost. — Fuga pa poneha, položaj se zjasni; smrt z one strani ni tako strašna kakor z naše:

*„Oj, bratje, ko se to zgodi,
tedaj končana pot bo môja,
in konec bo težav in bôja,
tedaj potihne za vsekdar,
srcá mi in sveta vihar!“*

Glavno vlogo ima tu bas-solo, vmes posega zbor, in tako se dalje redita; ob sklepu se popolnoma zedinita v prepričanju, da smrt naredi konec zemeljskim težavam in bojem in tedaj napoči novo življenje, življenje miru — pri Bogu. Glasba se otrese vsake žalosti, novo življenje kipi iz vseh src in naznaja konec vsem dvomom, razprtijam — za vsakogar in za vsekdar — za vsekdar!

KAKO JE NASTALA PESNITEV „OLJKI“

Mož, ki je začrtal sebi in vsakemu resnemu delavcu geslo:

„Ne le, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan“

duhovnik-pesnik, ki tega gesla ni imel samo za napisano teorijo, ampak se je tudi sam ravnal po njem, ta je moral svoje polete v idealne višine prekiniti več kot enkrat in brez uspeha počakati druge prilike na suhi veji materializma in sebičnosti. In tedaj mu je krčevito utripalo žalostno srce; idealist je trpel in pretakal bridke solze. V takih trenutkih je izlil svojo boleost v verzih na papir, da se je utešil.

Tako je bilo tudi spomladi leta 1882. Gregorčič je bil tedaj kaplan v Rifenbergu. V dveh dneh je zložil krasno odo, in sicer 3. in 4. marca 1882. Tako je pisal našemu rojaku in svojemu prijatelju, notarju Ign. Gruntarju, dne 4. marca 1882. (ko so tiskali njegove pesmi za prvo izdajo): „dodam . . . še dve drugi pesmi; eno od teh sem ta hip (2¼ popoldne) končal; spisal sem danes 70 verzov. Naslov pesmi je ‚Oljki‘, šteje blizu 140 verzov; morda jo pošljem prej tudi ‚Zvonu‘, ker je oljčna nedelja tukaj!“ Dovršil je torej 3. marca 65, 4. marca pa 70 verzov. — Dne 24. marca 1882. že poroča tedanji „Zvonov“ urednik, Fr. Levčec, svojemu prijatelju Gruntarju: „Za ‚Zvon‘ mi je poslal Gregorčič krasno, dve tiskani strani obširno pesem ‚Oljki‘.“ — Tiskar Klein je tedaj rekel Levcu, da tiska Gregorčičeve poezije v 1800 izvodih. Prav tako piše Gregorčič Gruntarju: „Papirja več ne bom naročeval, naj se tiska zaenkrat 1800 iztisov —; iz razprodaje knjig bom nekoliko razvidel, v koliko so moje poezije res priljubljene.“ A notar Ign. Gruntar je pisal: „. . . sem prodal tekom treh mesecev do 2000 iztisov.“ — Pesem „Oljki“ ni malo pripomogla do tega uspeha.

KAKO JE PRIŠLO DO „OLJKE“

Meseca februarja leta 1912., ko se je „Glasbena Matica“ pripravljala na izvajanje oratorija, se je mudil P. H. Sattner po opravkih v frančiškanskem samostanu na Kostonjevi tik Gorice nekako teden dni. V prostih urah se je izprehajal po gorenjem vrtu mimo oljčnih dreves, ki so zelenela tudi sredi zime. Ustavi se pred oljčnim drevesom, odtrga lepo vejico in misli: „Kaj, ko bi sedaj zložil kantato na Gregorčičevo ‚Oljko‘?“ — Sklep je bil hitro storjen, vejica je romala v kovčegu v Ljubljano in bila zataknjena za okvir, kakor je navada; skladatelj pa je pričel z osnovo kantate, ki se je izvajala na koncertih Glasbene Matice ljubljanske trikrat zapored v razprodani Unionski dvorani dne 22., 23. in 26. aprila 1914.

V založbi Glasbene Matice ljubljanske je izšel klavirski izvleček „Oljki“. Naprodaj je v Matični knjigarni. Cena 60 Din.

